

YEREL KALKINMADA GÜMÜŞHANE İLİ ARICILIK SEKTÖRÜNÜN KÜMELENME YAKLAŞIMI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ¹

EVALUATION OF BEEKEEPING SECTOR IN GÜMÜŞHANE PROVINCE IN LOCAL DEVELOPMENT WITH CLUSTERING APPROACH

Dr. Öğretim Üyesi Kurtuluş MERDAN

Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü
Gümüşhane / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-4513-0920

ÖZET

Gümüşhane ili, gelişmiş kentlere oldukça uzak bir noktada yer alması ve ilin diğer kentlere sadece karayolu bağlantısı bulunması nedeniyle yeni fikirlere ve bölgesel kalkınma teşviklerine en çok ihtiyaç duyan illerin başında gelmektedir. Gümüşhane ilinin engebelik yapısı ve coğrafik konumu, sadece ekonomik gelişimini ve iktisadi kalkınmasını sınırlamakla kalmayıp aynı zamanda yıllarca göç veren iller arasında ön sıralarda yer almasına da neden olmuştur. Bu noktada, ilde iş imkânlarının yetersiz olması ve ilin yatırımcılar açısından karlılığa uygun bulunmaması göçün ana nedenleri arasında sayılabilir. İlin yerel kalkınma dinamikleri göz önüne alındığında özellikle Kelkit-Şiran- Köse ilçeleri tarım sektöründe önemli bir yere sahiptir. Bu eksende Gümüşhane ilinin bozulmamış doğa yapısı, geniş çayır-mera alanlarının varlığı, su kaynaklarının bolluğu ve bitki örtüsü çeşitliliği, arıcılık ve arıcılık ürünleri sektörünün gelişmesi için büyük potansiyel oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında arıcılık faaliyetinin olası bir kümeleme potansiyeli gösterip göstermediği ve bunun hangi düzeyde olduğu saha araştırma metodu ve anket yöntemi uygulanarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla kümeleme metodu içerisinde sıkça kullanılan 'Porter'in Elmas Modeli' esas alınmıştır. Elmas modelini oluşturan faktörler birlikte değerlendirildiğinde; ilin arıcılık açısından istihdam sağlama arıcılığın istihdam sağlama ve bölge dışından arıcılık ürünlerine talep oluşturma, arıcılık yapmaya elverişli iklim, yer şekilleri ve yükseltiye sahip olma, hibe ve teşviklerden faydalanma, iş gücü maliyetlerinin düşük olması, bölge dışından yabancı üreticileri çekebilme ve arıcılık ürünlerine yoğun talebin yaşanması gibi faktörler açısından iyi; üreticiye ambalajlama ve paketleme kolaylığı sağlayan firmaların bulunması, arıcılıktan elde edilen gelirlerin yatırıma dönüşmesi, üreticilerin KOSGEB desteklerinden yeterince faydalanması açısından orta; teknolojiyi geliştiren kurumların varlığı, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılması, üreticilerin nitelikli ürün talebi yaratma çabası içerisinde olması, ilgili ve destekleyici endüstriler bulunması, üniversite ile işbirliği yapılması, kalkınma ajansı desteklerinden yararlanılması, ürün fiyatlarının rekabet edebilirliği, arıcılık ürünlerinde yoğun rekabet ortamının bulunması, ilde üniversitenin olması, üreticiye pazarlama imkânı sağlayan firmaların varlığı, alt yapı çalışmalarının ekonomik katkısı gibi faktörler açısından ise zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu sonuçlar dikkate alındığında, Gümüşhane ilindeki arıcılık faaliyetinin kümeleme kategorisi içerisinde henüz fikir aşamasında olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Arıcılık, Kümeleme Metodu, Yerel Kalkınma, Gümüşhane

ABSTRACT

Gümüşhane province is one of the most demanding provinces with the greatest need for new ideas and regional development incentives because it is located at a very distant point from the developed cities and the province has only road connection to the other cities. The rugged structure and geographical location of Gümüşhane province not only limited its economic development but also caused it to be in the forefront among emigrant provinces for many years. At this point, the lack of employment opportunities in the province and the unsuitability of the province in terms of profitability for investors are among the main reasons of emigration. When the province's local development dynamics are taken into consideration, especially the

¹ Bu çalışma 3-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında Bayburt'ta düzenlenen Uluslararası Uygulamalı İşletme, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kelkit-Şiran-Köse districts have an important place in agriculture sector. In this context, the pristine nature of Gümüşhane province, the presence of large meadow-pasture lands, the abundance of water resources and the diversity of vegetation constitute great potential for the development of beekeeping and beekeeping products sector.

Within the scope of the research, it was tried to determine whether the beekeeping activity showed a possible clustering potential; and the level of this potential was determined by using field research method and survey method. For this purpose, Porter's Diamond Model, which is frequently used in the clustering method, is taken as basis. When the factors that constitute the Diamond model are taken into consideration, it is understood that the province is quite good in terms of terms of various factors such as creating employment opportunities and more demand for apiculture products from out of the region, having favorable climate for apiculture, having geographical topography and altitude, utilization of grants and incentives, lower labor costs, having appeal for foreign producers and creating a high demand for apiculture products. It is mediocre in terms of finding companies for providing convenience in packaging, turning the income from apiculture into investment and making use of KOSGEB support. In terms of having institutions developing technologies, collaboration with NGOs, having producers in search for creation of quality product demand, finding interested and supporting industries, collaboration with universities, making use of development agencies, competitiveness in the product prices, having fierce competition in apiculture products, having a university in the same district, existence of companies that provide marketing opportunities to the producer, and economical contributions of the infrastructure works, it is understood to be weak. Considering all these, it is seen that in Gümüşhane province the apiculture activity is still in its idea stage for aggregation category.

Key words: Beekeeping, Clustering Method, Local Development, Gümüşhane

1. GİRİŞ

Kümelenme yaklaşımı; belirli bir sektörün değer zinciri içerisinde yer alan, kendi aralarında bazı ticari ya da üretim açısından benzerlikler bulunan firmaların ya da destekleyici kurumların ortak hedefe ulaşmak için belirledikleri sürdürülebilir faaliyetlerdir. Bu yaklaşım sadece kendi faaliyet alanında yer alan işletmeleri değil aynı zamanda tedarikçileri, makine üreticileri sanayi kuruluşlarını ve gerekli alt yapı hizmeti sunan diğer kuruluşları da içerisine almaktadır. Kamu kurumları, yüksek eğitim kurumları, mesleki eğitim kurumları, standardizasyon kurumları özel kuruluşlar ve düşünce kuruluşları da iş kümelerinin aktörleri arasında yer almaktadır. Kümelenme, aynı coğrafya içerisinde birbirinden bağımsız faaliyet gösteren, ortak paydada buluşmayı sağlayan, rekabet avantajına sahip firmaların oluşturduğu sektörleri ön plana çıkarmayı ve bunları en verimli hale getirmeyi amaçlayan, dış piyasa ile daha iyi mücadele edilmesini ve devamlılığını sağlamaya çalışan organize bir çalışma modelidir (Bozkurtoğlu, 2013: 3). Kümelenme, bir ya da birden fazla sektör içerisinde faaliyet gösteren tedarikçileri, imalatçıları ve hizmet sağlayıcıları bir arada tutan işletmelerin bir çatı altında bir araya gelme durumu olarak ifade edilmektedir (Voyer, 1997). Kümelenme yaklaşımı, ortak teknolojiyi kullanan, rekabet ortamı içerisinde diğer endüstrilerle yakın ilişkiler kuran işletme ya da kuruluşların coğrafi toplanması şeklinde tanımlanmaktadır (Hill ve Brennan; 2000: 66). Bu yaklaşımda esas olan, sorunların ortak paydada aşılmasıdır.

Kümelenme, ölçek ekonomilerinden faydalanarak maliyetlerin düşürülmesinde önemli avantaj sağlamaktadır. Benzer şekilde ihtiyaç duyulan üretim faktörlerinin daha ucuza elde edilmesine de imkan tanımaktadır. Kümelenme yaklaşımı, taklit edilmesi zor rekabet avantajı ile bölgesel kalkınmayı desteklemektedir. Bu yaklaşım, işgücünü, verimliliği, istihdamı, ürün kalitesini, ihracatı, Ar-Ge'yi, girişimci sayısını, teşvik miktarını, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerini artırmaktadır (www.iaosb.org.tr).

Bu yaklaşımda devletin desteğini alan, herhangi bir coğrafyada tek başına çalışan firmaların kısa vadede büyük bir getiri elde etmeleri olağan görülebilir. Fakat uzun vadede firmanın kendini geliştirme güdüsü, herhangi bir sınırlamanın olmadığı kendi rakiplerinin bir arada bulunduğu bölgelere kayma eğilimde olacaktır. Bunların yanı sıra birbirine rakip olan firmaların bir arada bulunmaları müşterilere kendi ihtiyaçlarını karşılama noktasında en fazla karı ve faydayı sağlayabilecek firmayı seçme şansı tanımış olacaktır. Bu noktada firmalar arasında yaşanan rekabet müşteri odaklı artmakta, böylece firmalar küresel markette rekabet edilebilir hale gelmektedir (Bozkurtoğlu, 2013:4).

Kümelenme yaklaşımı firmalar arası işbirliğinin oluşmasında ve bilgi alışverişinde önemli avantajlar sağlamaktadır. Aynı zamanda firmaların gelişimleri ve uluslararası arenada daha rekabetçi bir pozisyon almaları, devlet gibi firmalara destek olacak aktörlerin daha sağlıklı ve daha efektif kararlar almasına yardımcı olmaktadır. Bunların yanı sıra kümeleme, eğitim kurumları ile firmalar arasında daha yakın ilişki kurulmasına imkân tanımaktadır (Bozkurtoğlu, 2013:5).

Kümelenme yaklaşımı batılı ülkelerde çok çalışılmış bir konu olmakla birlikte tarihsel gelişimine Amerika öncülük etmiştir. Silikon Vadisi Amerika'da ortaya çıkan, bilişim teknolojisinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan, ilk kümelenme örneği olmuştur (Eroğlu ve Yalçın, 2013: 90). Dünyada

Silikon Vadisi'nin dışında Hollywood, Seul Dünya Medya Şehri ve Londra Bankacılık Sektörü kümelenme özelliği gösteren başarılı örneklerden birkaçıdır.

Türkiye'de bölgesel gelişme paradigmaları çerçevesinde kümelenmenin temelleri yedinci kalkınma planına dayanmaktadır (Alsaç, 2010). Kümelenme yaklaşımına bağlı geliştirilen projeler ülkemizde 2000'li yıllarda uygulanmaya başlamıştır. İl ya da bölge bazında sektörel yoğunlaşmalar Türkiye'de çok sayıda kümelenme faaliyetlerinin yapıldığına yönelik önemli ipuçları vermektedir (Eroğlu ve Yalçın, 2013: 91). Türkiye'de fikir aşamasında yüzlerce küme tespit edilmiş fakat bunlardan 35 tanesi fikir aşamasından öteye geçmeyi başarmıştır. Bugün Konya Otomotiv Parça ve Aksamları Kümesi, Kütahya Seramik Kümesi, Mersin İşlenmiş Gıda Kümesi, Marmara Otomotiv Kümesi, Muğla Yatçılık Kümesi, Ankara Yazılım Kümesi ve Manisa Elektrik Elektronik Kümesi gibi birçok başarılı iş kümesi faaliyetlerini sürdürmektedir (Bozkurtoğlu, 2013).

Gümüşhane ili, Karadeniz Bölgesi'ni Doğu Anadolu Bölgesi'ne bağlayan tarihi ipek yolu güzergâhı üzerinde yer almaktadır. İlin arazi yapısı ve flora çeşitliliği arıcılık açısından büyük bir potansiyel sunmaktadır. İlde son dönemlerde arıcılık alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 320 köyü 5 ilçesi ve 440 yaylası bulunan ilde birliğe kayıtlı 530 arıcı bulunmaktadır. Türkiye'nin bal kalitesi en yüksek illerinden biri olan Gümüşhane'de yaklaşık 65.000 koloniden 800 ton kadar bal üretilmektedir.²

Gümüşhane ili, zengin flora çeşitliliği ve elde edilen balın verimi açısından gezginci arıcıların tercih edebileceği konaklama merkezlerinden biri olarak görülmektedir. Ordu başta olmak üzere Trabzon, Giresun ve Rize illerinden yıllık ortalama 230 gezginci arıcı ortalama 30 bin koloni ile Gümüşhane ilinde konaklamaktadır. İlde bulunan gezginci arıcılar yılda ortalama 510 ton bal üretimi gerçekleştirmekte, koloni başına ise ortalama 17 kg verim elde etmektedirler. Gezginci arıcıların sayısı göz önüne alındığında arıcılık faaliyeti kümelenme özelliği gösterebilecek bir sektör olarak düşünülebilir.

Gümüşhane ili engebeli ve dağlık bir arazi yapısına sahiptir. İlde arazi kaynakları sınırlı olduğundan tarımsal faaliyetler oldukça dar alanlarda gerçekleştirilmektedir. Arıcılık faaliyeti tarım alanlarının yetersiz olduğu orman içi veya orman kenarı köylerde yapılmaktadır. İlin coğrafik yapısı ve bitki örtüsü arıcılık yapmaya oldukça elverişli konumdadır. Ancak ilin mevcut durumu göz önüne alındığında arılı kovan sayısı istenilen düzeyin çok altındadır. İlde arıcılık faaliyeti, gelir ve istihdam sağlamayı amaçlayan aile işletmeciliği şeklinde öne çıkmaktadır.

Türkiye'de, bölgesel ve yerel kalkınma politikası açısından kümelenme yaklaşımının nasıl kullanılacağına öncülük edecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren arıcılık işletmelerine yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak kümelenme kavramının kısaca tanıtımı yapıldıktan sonra yerel kalkınmanın temel bir unsuru olarak kabul edilen arıcılık sektörünün kümelenme özelliği taşıyıp taşımadığına yönelik düşünceler anket tekniğine göre değerlendirilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Son yıllarda iktisat literatüründe yer alan yerel kalkınma konusuna yönelik ilgi sürekli artmaya başlamıştır. Bu nedenle Gümüşhane ilinde yerel dinamikleri harekete geçireceği, bölgenin var olan potansiyelini ortaya koyacağı, reel anlamda istihdama ve üretime katkı sağlayacağı düşünülen arıcılık çalışma konusu olarak seçilmiştir. Gümüşhane ili arıcılık potansiyeli üzerine literatürde Merdan (2017)'a ait sadece bir tane çalışma bulunmaktadır.

Kümelenme ile ilgili yabancı alan yazınında gerçekleştirilmiş birçok çalışma bulunmaktadır (Isaksen, 2005; Brown vd., 2007; Vargas vd. 2009 ; Mattoon ve Wang, 2014; Fornahl vd., 2015).

Isaksen (2005) çalışmasında, rekabet gücünün temel belirleyicisinin bölgesel kümelerin olacağını dile getirmektedir. Isaksen'e göre bilgi ve iletişim teknolojileri bölgesel kümelenmelerde rutin faaliyetlerin yayılımını kolaylaştırmakta, karşılıklı güvene ve yüz yüze iletişime dayalı faaliyetler ise kümelenme içinde kalmaktadır.

² Gümüşkoza Gazetesi. "Gümüşhane Arıcılar İçin Cennet" başlıklı manşet haberi. 13.03.2018

Brown vd. (2007), kümelenme ile ilgili birtakım tanımsal yaklaşımlardan yola çıkarak, kümelenmeye yeni bakış açısı getirmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede kümelerle yatay, dikey ve yanal aktörlerle bağlantılı olacak şekilde tasarlanmış 'değer katan ağlar' tanımlaması getirilmiştir.

Vargas vd., (2009), yakıt pili kümelenmesini Kanada ekseninde değerlendirmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda Kanada'nın Vancouver şehrinin otomobil yakıt pili AR-GE çalışmaları için önemli bir merkez olacağı dile getirilmektedir. Gerek kamu gerekse özeld e bölgeye yatırımların ciddi bir şekilde artmasında AR-GE çalışmalarının önemli etkilerinin olduğu düşünülmektedir.

Mattoon ve Wang (2014), ABD'nin beş önemli sanayi şehri ele aldığı çalışmada, ihrac endüstrisiyle ekonomik performans arasındaki ilişkiyi istihdam ve ücret açısından değerlendirmiştir. Çalışmada her şehrin ticari kümelenmesinin farklı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu şehirler aynı küme içinde yer alsalar bile istihdam yapısının ve ücret dağılımının farklılık gösterebileceği belirtilmiştir.

Fornahl vd., (2015), kümelenme yaşam döngüsü üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kümelenme döngüsünün neden farklılaştığını ve bu kümelerin içsel ve dışsal faktörlerden ne şekilde etkilendiğini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda kurumların, endüstrilerin ve teknolojilerin evrimini anlamak için kümelemeyle ilgili gelecekteki araştırmalara yer verilmesi gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Yerli alan yazımında kümelenme kavramıyla ilgili yapılan çalışmaların önemli bir kısmı literatür taraması ya da yerel kalkınmayla ilgilidir. Bu çalışmalardan bazıları Elvan vd., 2005; Çağlar, 2006; Keskin ve Dulupçu, 2010; Eroğlu ve Yalçın, 2013; Bozkurtoğlu, 2013; Oral, 2014; Bayramoğlu vd., 2016; Ceylan ve Özcan, 2018 şeklinde sıralanmaktadır.

Elvan vd. (2005), tarım ve imalat sektörünü kümelenme metoduna göre analiz etmeye çalışmışlardır. Bu çalışma ile sektörel bazda geleneksel analizlerin ötesine geçilmiş, sektörlerin bölgesel düzeyde kümelenmeleri, bölgelerin ise kendi içerisinde sektörel kümelenmeleri hesaplanmıştır. Çalışmanın sonunda bölgelerarası etkileşim ve bölgelerin mukayeseli üstünlükleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur.

Çağlar (2006) çalışmada, yerel ve bölgesel kalkınma için kümelenmelerin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Gerçekleştirilen çalışmada özel sektör ve diğer kuruluşların, kümelenmeye uygun nitelikteki şirketlerin rekabet gücünü ne şekilde etkilediği konusuna yer verilmemiştir.

Muğla Valiliği (2010), turizm sektörünü kümelenme analizi çerçevesinde değerlendirmiştir. Yapılan çalışmada rekabeti yüksek geleneksel turizm sektörünün geliştirilmesi öngörülmüştür. Bu durumun yanı sıra spor turizmi, deniz turizmi ve sağlık turizmi de geliştirilmesi gereken sektörler arasında yer almıştır. Geliştirilmesi gereken iş kolları kümelenme çalışmaları ile analiz edilmiş, bu iş kollarında faaliyet gösteren aktörler ve bu aktörlerin rolleri tanımlanmış, zincirde eksik kalan yerler tespit edilmeye çalışılmıştır.

MEVKA (2011) Konya ve Karaman illerine yönelik gerçekleştirdiği raporda, bölgedeki sektörleri istihdam, ihracat ve firma sayısı kriterleri açısından analiz etmeye çalışmıştır. Raporda analitik Hiyerarşi Yöntemine dayalı olarak kümelenme potansiyeli olan sektörler belirlenmiştir. Çalışma sonucunda süt ve süt ürünlerine yönelik kümelenme ve değer zinciri çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bölgenin geleceğinde süt sektörünün önemli rol oynayacağı kabul edilmiştir. Çalışmada elmas modeli kullanılarak aynı zamanda süt ve süt ürünlerinin uluslararası rekabetçilik analizi de gerçekleştirilmiştir.

Ada (2011), Türkiye'nin AB üyesi ülkeler karşısında sürdürülebilirlik kalkınma düzeyini kümelenme analizi yardımıyla değerlendirmeye çalışmıştır. Bu noktada homojen ülke kümeleri belirlenmiş ve Türkiye'nin aynı kümede hangi ülkelerin yer aldığı da belirlenmiştir.

Yapılan değerlendirmelere göre, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma düzeyinin AB ortalamasına yakın olduğu ve AB ülkeleri ile farklılık taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bir diğer önemli sonucu da gelişmiş AB ülkelerinin tek bir çatı altında toplanmaması olarak elde edilmiştir.

Tutar vd., (2011), kümelenmenin yerel kalkınma ile olan ilişkisini SWOT analizi çerçevesinde incelemişlerdir. Çalışmada Türkiye'nin güçlü bir kümelenme avantajına sahip olduğu dile getirilmektedir

Dış ticarete rekabet üstünlüğü elde edebilmek için Türkiye'nin tarımsal alanda kümelenmesi gerekliliğini Gültekin (2011) ortaya koymuştur. Gültekin çalışmada, tarım sektörü içerisinde faaliyet

gösteren çok sayıdaki küçük işletmenin büyük şirketlerin dış rekabetinden korunmak, iç pazarda yaşanan darlığı ortadan kaldırmak ve ihraç ürünlerine güvenli dış pazarlar bulabilmek için işbirliği yapmaları gerektiğini, bunun da kümelenme yöntemi ile gerçekleştirilebileceğini dile getirmektedir.

Türkiye’de kümelenme çalışmaları ve kümelenme modeli Bozkurtoğlu (2013) tarafından ele alınmıştır. Bozkurtoğlu çalışmasında, kümelenmelerin bölgesel kalkınmayı ne şekilde etkilediği ve diğer kurumlarla ne derece bağlantı kurabildiği konularına yer vermemiştir.

Eroğlu ve Yalçın (2013) çalışmalarında, kümelenme yaklaşımını literatür taramasına dayalı olarak ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada kümelenmeyle ilgili genel bilgiler verilmekte, avantajları dile getirilmektedir. Çalışmada aynı zamanda Porter’in kümelenme yaklaşımı da irdelenmiştir.

Oral (2014), Ankara OSTİM ekseninde kümelenme yaklaşımının firma performansına etkisini ele almıştır. Çalışmada kümelenme modeli bölgesel kalkınmayı artırıcı, inovasyonu hızlandırıcı, sanayiye geliştirici ve rekabet gücünü artırıcı en önemli yöntemlerden biri olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bölgesel ve yerel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde rekabet kavramının çok önemli bir etkiye sahip olduğu dile getirilmektedir.

Bayramoğlu vd., (2016), Bayburt ili arıcılık sektörünü kümelenme yaklaşımı açısından ele almışlardır. Çalışmada, literatürde çokça kullanılan Porter’in elmas modeli dikkate alınmıştır. Elmas modeli dikkate alınarak araştırmanın sonunda, Bayburt ilinde arıcılık sektörünün kümelenme özelliği açısından fikir aşamasındaki kümelenme kategorisine girdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Kümelenme ile ilgili son çalışma ise Ceyhan ve Özcan (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ceyhan ve Özcan, bölgesel kalkınmada kümelenmenin etkisini Bartın ili ayakkabıcılık sektörü açısından ele almışlardır. Çalışma, üç yıldız analizi ve anket uygulaması olarak iki aşama şeklinde gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analizler değerlendirildiğinde Bartın ili ayakkabıcılık sektörünün üç yıldız analizi uygulaması sonucunda “potansiyel küme” özelliği gösterdiği, anket uygulaması sonucu ise ayakkabıcılık sektörünün kümelenme modeline olumlu bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir.

3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Değerlendirme ve analiz kapsamında Gümüşhane ilinde arıcılık faaliyetinin kümelenme potansiyeli gösterip göstermediği ve bunun hangi düzeyde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Örneklemin ana kümesini Gümüşhane arıcılar birliğine kayıtlı üreticiler ile gezginci ve mevsimsel olarak Gümüşhane’de her yıl konaklayan arıcılar oluşturmaktadır. Üretici sayısını arıcılar birliğine kayıtlı 600 kişi oluşturmaktadır. Buradan hareketle anket uygulanacak kitle 234 olarak hesaplanmıştır (Kurtuluş, 2004). Araştırmanın evrenini 2018 yılı Mart-Mayıs ayları içerisinde arıcılar birliğini ziyaret eden 234 üretici oluşturmaktadır. Araştırmada anket soruları oluşturulurken Bayramoğlu vd., (2016)’nin çalışmasından faydalanılmıştır. Üreticilerin seçiminde ise basit tesadüfi örnekleme yöntemine başvurulmuştur.

Araştırmada ilk olarak katılımcıların verdikleri yanıtlar yüzde, frekans ve standart sapma dağılımı şeklinde incelenmiştir. Toplanan veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kümelenme yaklaşımına göre mevcut potansiyelin ortaya çıkarılmasında literatürde sıkça kullanılan Porter’in Elmas Modelinden yararlanılmıştır. Porter’in Elmas Modeli’nde kümelenme gücü ve yeteneği belirlenirken; talep ve faktör koşulları, destekleyici ve ilgili endüstriler, firma yapısı ve rekabet düzeyi elmasın ana faktörlerini oluşturmaktadır. Ana faktörlere ek olarak şans ve hükümet faktörü şeklinde iki dolaylı faktörün de incelenmesi gerektiğinden söz etmektedir (Koç ve Bozkurt, 2014: 88).

Bu faktörler:

1) Faktör koşulları: Bu faktör, bir ülkenin coğrafik şartları, doğal kaynakları, iklim ve demografik özellikleri gibi temel faktör koşulları ile vasıflı işgücü, ticari ve yönetsel altyapı ve araştırma kurumları alt değişkenleri gibi gelişmiş faktör koşulları şeklinde iki alt boyuta ayırmaktadır. Faktör koşullarında üstünlük, girdilerin maliyetine ve ulaşılabilirliğine dayanmaktadır (Öcal ve Uçar, 2011: 297).

2) Talep koşulları: Porter, bir ülkenin rekabet üstünlüklerinde, mal ve hizmete olan yerel talebin bilinçli ve güçlü olmasının etkisi oldukça fazladır. Yerel talebin güçlü ve bilinçli olmasının çok fazla yararı vardır. Hem satıcıların hem de alıcıların ne almak istediklerine katkı sunmakla birlikte firmaların müşterilerin beklentilerinde yaşanan değişimleri daha önceden fark ederek uluslararası rakiplerinden

daha önce yanıtlama fırsatı vermektedir. Yerel tüketicilerin bilinçli davranış göstermesi ve tüketicilerin taleplerinin karşılanması firmaların uluslararası arenada rekabet gücünü de artıracaktır (Koç ve Bozkurt, 2014: 88). Hodgetts'e (1993: 42) göre bir sanayideki pazar koşullarını ulusal ürün ve hizmetlerin iç ve dış pazarlardaki büyüklüğü ile iç pazardaki talebin durumu belirlemektedir. Öz ve Pamuksuz'a (2013) göre, iç pazardaki talebin doğası, tüketicilerin davranışları konusunda önemli ipuçları ortaya koymakta ve ulusal üreticiler yabancı rakiplerine yönelik dünya pazarlarında yaşanabilecek olumsuzluklara karşı bir erken uyarı görevi üstlenmektedir.

3) Destekleyici ve bağlı endüstriler: Destekleyici ve bağlı endüstrilere duyulan ihtiyaç talep ve faktör koşullarına paralel olarak gelişmektedir. Destekleyici ve ilgili endüstriler firmaya etkinlik, maliyet ve hız gibi avantajlar sağlamaktadır. Kültürel yakınlık ve bilgi ağı sayesinde destekleyici ve ilgili endüstriler tarafından etkileşimler meydana gelmektedir (Erkan ve Erkan, 2004: 358).

4) Strateji yapı ve rekabet: Bölgesel koşullar, endüstriyel yapı ve rekabet durumu firma ve sektörlerin stratejilerini de etkilemektedir. Gelişmiş ülkeler yönetim uygulamalarının endüstriyle uyum sağladığı alanlarda başarılı olabilmektedir. Rekabet üstünlüğü; doğru seçilen bir firma stratejisi, uygun stratejik yönetim ve doğru risk analiziyle elde edilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise rekabet açısından kaliteyi artırma, yeni ürünler ortaya koyma ve fiyatları aşağıya çekme eğilimindedirler (Aktan ve Vural, 2004: 61).

5) Devlet faktörü: Bu dolaylı faktör altında teşvikler, sübvansiyonlar ve sermaye piyasası işlemleri yer almaktadır. Devletin rolünün tekelleşmeye izin vermeden, kümeler ile diğer ilgili kuruluşlar arasındaki işbirliğini destekler nitelikte olması gerekir (Has, 2013:4).

6) Şans faktörü: İkinci dolaylı faktör olarak kabul edilen şans faktörü; kontrol edilemeyen, ölçümlenemeyen ve sektörün rekabet ortamındaki pozisyonlarını değiştirebilen olayları içermektedir. Şans faktörü doğal afetler, savaş, ekonomik kriz ve olağanüstü hal vb dışsal etkilerden kaynaklanan olaylardır.

Kümelenme yaklaşımı gösterdiği özellikler açısından 4 farklı aşamada değerlendirilmektedir. Bu aşamaları kısaca özetleyecek olursak:

1- Fikir Aşamasındaki Kümeler: Aynı sektörde faaliyet gösteren yığınlardan oluşmakta, bu yığınlar bölgesel ve ulusal otoriteler tarafından seçilmektedir.

2- Başlangıç Düzeyindeki Kümeler: Bu yaklaşımda küme yönetimi oluşturulmuş ve görev dağılımı yapılmıştır. Aynı zamanda kümenin marka kimliği ve küme stratejisi oluşturulmuştur. Bu düzeyde firmalar kümeye entegre edilmiş, ihtiyaç analizi, pazar araştırması ve SWOT analizi vb. çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

3- Gelişmekte Olan Kümeler: Küme geliştirme projeleri için ileri düzeyde analizler gerçekleştirilmekte, alternatif finansman kaynakları kullanılmaktadır. Bu aşamada küme yönetimi ulusal düzeyde otoriteyi sağlamış, uluslararası bağlantılar kurmuştur. Burada aynı zamanda kümenin tanımı yapılmakta, profesyonel tam zamanlı küme yöneticisi çalıştırılmaktadır.

4- Olgun Kümeler: Kümelenmenin en güçlü aşaması olup büyük bir lobi gücüne sahiptir. Bu yaklaşımda küme kendi kendini ikame edebilmekte, küme içinde uzmanlık grupları oluşturabilmektedir. Bu özellik içerisinde yer alan kümelerin sürdürülebilirliği, uluslararası platformda otoritesi kanıtlanmıştır.

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırma kapsamında ve elde edilen bulgular ışığında katılımcıların demografik özelliklere göre sınıflandırılması Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Üreticilerin Demografik Özellikleri

Demografik Faktörler	Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	228	97,4
	Kadın	6	2,6
Yaş	18-25	19	8,1
	26-30	19	8,1
	31-35	12	5,1
	36-40	24	10,3
	41-45	88	37,6
	46 ve Üstü	58	30,8
Meslek	İşçi	8	3,4
	Öğrenci	8	3,4
	Emekli	122	52,1
	Öğretmen	40	17,1
	Akademisyen	3	1,3
	Arıcı	53	22,7
Eğitim	İlkokul	72	30,7
	Ortaokul	43	18,4
	Lise	32	13,7
	Ön Lisans	54	23,1
	Lisans	30	12,8
	Doktora	3	1,3

Araştırmaya katılan üreticilerin %97,4'ünü erkekler oluşturmaktadır. Arıcılık faaliyetinde bulunan üreticilerin %69,2'si 40 yaşın üzerindedir. Arıcılık faaliyeti daha çok orta yaş grubu, özellikle emekliler (%52,1) tarafından tercih edilmektedir. Arıcılık faaliyetiyle uğraşanların %62,8'i ilköğretim ya da ortaöğretim mezunudur (Tablo 1).

Tablo 2. Üreticilerin Arıcılıktan Elde Ettikleri Yıllık Gelir Miktarları (TL)

Değişkenler	Frekans	Yüzde
0-5000	35	15,0
5001-10000	36	15,4
10001-20000	100	42,7
20001-30000	63	26,9
Toplam	234	100,0

Araştırmaya katılan 234 üreticiden 163'ü (%69,6) arıcılık faaliyetinden yıllık 10.000-30.000 arasında gelir elde etmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Üreticilerin Arıcılık Faaliyetinde Buldukları Süreler (Yıl)

Değişkenler	Frekans	Yüzde
0-5	31	13,2
6-10	54	23,1
11-20	53	22,6
21-30	64	27,4
31 ve üstü	32	13,7
Toplam	234	100

Araştırmaya katılan üreticilerin %41,1 arıcılık faaliyetini 30 yıldan fazla süredir yapmaktadır. Üreticilerin %23,1'i 6-10 yıldır, %22,6'sı da 11-20 yıldır arıcılık faaliyetinde bulunmaktadır. Arıcılığa yeni başlayanların oranı %13,2 olarak gerçekleşmektedir (Tablo 3).

Tablo 4. Üreticilerin Koloni Sayıları (Adet)

Değişkenler	Frekans	Yüzde
31-50	21	9
51-100	63	26,9
101-200	106	45,3
201-400	44	18,8
Toplam	234	100

Araştırmaya katılan üreticilerin %64,1'ünün 100'ün üzerinde kolonisi bulunmaktadır. Koloni sayısı 51-100 arasında ise 63 üretici bulunmaktadır.

Tablo 5. Üreticilerin Kovan Başına Elde Ettikleri Bal Miktarları (Kg)

Değişkenler	Frekans	Yüzde
0-10	64	27,4
11-15	96	41,0
16-20	53	22,6
21-25	21	9,0
Toplam	234	100

Arıcılık faaliyetinde bulunan üreticilerin %68,4'ü 15 kilonun altında bal elde etmektedir. Verimin düşük gerçekleşmesinde yörenin ekolojisine uygun olmayan ana ırklarının kullanılıyor olmasının etkisi oldukça fazladır.

Araştırmanın değerlendirilmesinde ve verilerin oluşturulmasında Porter'in Elmas Modeli dikkate alınmıştır. Bu modele göre değişkenler beş faktör içerisinde değerlendirilmiştir. Modelde altıncı değişken olarak yer alan şans faktörü ölçümlenemediği için analize dahil edilmemiştir. Porter'in Elmas Modelinde yer alan faktörlere bağlı olarak gerçekleştirilen istatistiksel işlemler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Porter'in Elmas Modelinde Yer Alan Değişkenlerin İstatistiksel Dağılımı

	Değişkenler	N	\bar{X}	Std.S (σ)	Katılım Düzeyi
Arıcılık Faaliyeti İstihdamı Artırmaktadır.	Faktör	234	4,06	1,25	YÜKSEK
Arıcılık Faaliyeti Altyapıya Katkı Sağlamaktadır.	Faktör	234	2,08	1,30	DÜŞÜK
Arıcılık Faaliyeti Yapmaya Elverişli Bir İklim Bulunmaktadır.	Faktör	234	4,28	1,08	YÜKSEK
İlin Yer Şekilleri ve Yükseltisi Arıcılık Yapmaya Elverişlidir.	Faktör	234	4,11	1,20	YÜKSEK
Arıcılık Faaliyetinin İşgücü Maliyeti Düşük Gerçekleşmektedir	Faktör	234	3,84	1,36	YÜKSEK
İlde arıcılık faaliyetiyle uğraşan Yabancı Üretici bulunmaktadır.	Talep	234	4,44	0,89	YÜKSEK
Arıcılık Ürünlerine Büyük Bir Talep Söz Konusudur.	Talep	234	3,78	1,53	YÜKSEK
Üreticiler Nitelikli Ürün Talebi Yaratma Çabası İçerisindedir.	Talep	234	1,83	1,09	DÜŞÜK
Bölge Dışından Arıcılık ürünlerine Talep Oldukça Fazladır.	Talep	234	3,80	1,52	YÜKSEK
İlgili ve Destekleyici Endüstriler Bulunmaktadır.	Destekleyici	234	2,01	1,27	DÜŞÜK
Üreticiye Pazarlama Kolaylığı Sağlayan Firmalar Bulunmaktadır.	Destekleyici	234	2,05	1,38	DÜŞÜK
Teknolojiyi Geliştiren Kurumlar bulunmakta	Destekleyici	234	2,12	1,30	DÜŞÜK
Üniversite İle İşbirliği Yapılmaktadır.	Destekleyici	234	2,25	1,30	DÜŞÜK
Sivil Toplum Kuruluşları İle İşbirliği Yapılmaktadır.	Destekleyici	234	2,28	1,35	DÜŞÜK
Ambalajlama ve Paketleme Firmaları Bulunmaktadır.	Destekleyici	234	2,34	1,43	ORTA
Üreticiye Pazarlama Kolaylığı Sağlayan Firmalar Bulunmaktadır.	Destekleyici	234	2,39	1,43	ORTA
Arıcılıktan Elde Edilen Gelirler Yatırıma Dönüşmektedir.	Strateji	234	2,71	1,07	ORTA
Ürün Fiyatlarının Rekabet Edebilirliği Söz Konusudur.	Strateji	234	1,96	1,30	DÜŞÜK
Arıcılık Ürünlerinde Yoğun Rekabet Ortamı Bulunmaktadır.	Strateji	234	1,91	1,17	DÜŞÜK
Hibe ve Teşviklerden Yeterince Faydalanılmaktadır.	Devlet	234	3,97	1,20	YÜKSEK
Üniversitenin Olması Büyük Bir Avantaj Sağlamaktadır.	Devlet	234	1,91	1,14	DÜŞÜK
Kalkınma Ajansı Desteklerinden Yeterince Yararlanılmaktadır.	Devlet	234	2,11	1,25	DÜŞÜK
Üreticiler KOSGEB Desteklerinden Yeterince faydalanmaktadır.	Devlet	234	2,82	1,30	ORTA

$\bar{X} = 1.00 - 2.33$ ise Düşük; $\bar{X} = 2.34 - 3.66$ ise Orta; $\bar{X} = 3.67 - 5.00$ ise Yüksek)

Tablo 6’da özetlenen bulgular, yerel kalkınma açısından Gümüşhane ili arıcılığına yönelik üreticilerin katılımını içermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular; arıcılığın istihdam sağlama ve bölge dışından arıcılık ürünlerine talep oluşturma, arıcılık yapmaya elverişli iklim, yer şekilleri ve yükseltiye sahip olma, hibe ve teşviklerden faydalanma, iş gücü maliyetlerinin düşük olması, ilde arıcılık faaliyetiyle uğraşan yabancı üreticinin bulunması ve arıcılık ürünlerine yoğun talebin yaşanması gibi faktörler açısından katılımın yüksek; üreticiye ambalajlama ve paketleme kolaylığı sağlayan firmaların bulunması, arıcılıktan elde edilen gelirlerin yatırıma dönüşmesi, üreticilerin KOSGEB desteklerinden yeterince faydalanması açısından orta; teknolojiyi geliştiren kurumların varlığı, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılması, üreticilerin nitelikli ürün talebi yaratma çabası içerisinde olması, ilgili ve destekleyici endüstriler bulunması, üniversite ile işbirliği yapılması, kalkınma ajansı desteklerinden yararlanılması, ürün fiyatlarının rekabet edebilirliği, arıcılık ürünlerinde yoğun rekabet ortamının bulunması, ilde üniversitenin olması, üreticiye pazarlama imkânı sağlayan firmaların varlığı, alt yapı çalışmalarının ekonomik katkısı gibi faktörler açısından ise düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan bu analiz sonucunda, Porter’in Elmas Modeli uyarınca Gümüşhane İl’indeki arıcılık işletmelerinin kümelenme özelliği gösterip göstermedikleri tüm bileşenler açısından değerlendirilmiştir. Tüm değişkenlerin genel ortalaması, 2,87 ölçeklerin güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha ise 0,712’dir.

Faktör Koşulları açısından bölgenin arıcılık açısından iklime elverişliliğinin ortalama 4,28 ile çok yüksek olduğu, sektörün istihdam oluşturma kapasitesinin ortalama değerinin 4,06 ile oldukça iyi olduğu anlaşılmaktadır. İş gücü maliyetlerinin düşük olmasının ortalama değeri 3,84 ile iyi ve ekonomik olarak alt yapının katkısının ise 2,08 ile düşük olduğu görülmektedir. Faktör koşullarının genel ortalaması ise 3,67 olarak bulunmuştur.

Talep koşulları açısından ilde arıcılık faaliyetiyle uğraşan yabancı üreticinin bulunmasının ortalama değeri 4,44 ile çok yüksek olduğu, bölge içerisinden ve dışından arıcılık ürünlerine talebin fazla olmasının ortalama değerleri sırasıyla 3,78 ve 3,80 ile iyi olduğu ve nitelikli işgücü talebi yaratma açısından ise 1,83 ile düşük olduğu tespit edilmiştir. Faktör koşullarının genel ortalaması ise 3,46 gibi bir değer almaktadır.

Destekleyici ve bağlı endüstriler açısından üreticiye pazarlama sağlayan firmaların varlığına (2,39) ve ambalajlama ve paketleme firmalarının bulunmasına (2,34) katılımın orta düzeyde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan sivil toplum kuruluşları ile işbirliğine (2,28), üniversite ile işbirliğine (2,25) ve teknolojiyi geliştiren kurumların varlığına (2,12) yönelik katılım düşük gerçekleşmiştir. Destekleyici ve bağlı endüstrilerin genel ortalaması ise 2,28 gibi çok düşük bir değer almıştır.

Strateji yapı ve rekabet açısından arıcılık faaliyetinden elde edilen gelirin yatırıma dönüşmesine (2,71) katılımın orta, ürün fiyatlarının rekabet edilebilirliğine (1,96) ve arıcılık ürünlerinde yoğun rekabet ortamının bulunmasına (1,91) katılım düşük gerçekleşmiştir. Strateji yapı ve rekabetin genel ortalaması 2,19 gibi düşük bir değer olarak bulunmuştur.

Devlet açısından üreticilerin hibe ve teşviklerden faydalanmaya (3,97) katılımın yüksek olduğu, KOSGEB desteklerinden yararlanmaya (2,82) katılımın orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunların dışında üniversitenin varlığına (1,91) ve kalkınma ajansı desteklerinden yararlanmaya (2,11) katılım oldukça düşük gerçekleşmiştir. Devlet faktörünün genel ortalaması 2,7 gibi bir değer almaktadır. Buradan hareketle devlet faktörüne katılımın orta düzeyde olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gümüşhane ilinin bozulmamış doğası, flora zenginliği, su kaynaklarının bolluğu, geniş mera alanlarının varlığı ve bitki örtüsünün çeşitliliği, arıcılık sektörünün gelişmesi için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu noktada yerel kalkınmanın temel dinamikleri arasında yer alan arıcılık sektörü ilin lokomotifine haline gelebilir.

İlde arıcılık faaliyeti daha çok gezginci arıcılar tarafından yapılmaktadır. Ordu başta olmak üzere Giresun, Trabzon ve Rize illerden her yıl ortalama 230 gezginci arıcı, ortalama 30 bin kovanla Gümüşhane ilinde konaklamaktadır. İlde bulunan gezginci arıcılar yıllık ortalama 510 ton bal üretmekte, kovan başına da ortalama 17 kg verim elde etmektedir. Elde edilen bu bulgular gezginci arıcılığın ilde kümelenme özelliği gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma ile arıcılık faaliyetinin kümelenme özelliği gösterip göstermediği bir alan araştırmasıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Bu konunun daha önce çalışılmamış olması ve Gümüşhane'nin arıcılık konusundaki potansiyeli bu konuyu özgün yapmaktadır. Bu çalışma ile benzer konuları çalışmayı düşünen araştırmacılara yol gösterici olunması ve literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen bulgular şu şekilde ifade edilebilir:

- Demografik değişkenler incelendiğinde üreticilerin %97,4'ünü erkekler oluşturmaktadır. Arıcılık faaliyetinde bulunan üreticilerin %69,2'si 40 yaşın üzerindedir. Arıcılık faaliyeti daha çok orta yaş grubu, özellikle emekliler (%52,1) tarafından tercih edilmektedir. Arıcılık mesleğinin erkek mesleği olmaktan çıkartılıp kadınların da yapabileceği bir meslek haline dönüştürülmesi önemli görülmektedir. Bu noktada kadınların da üretime olumlu katkısı olacaktır. Bu durumun gerçekleşebilmesi kadınlara gerekli ortamın hazırlanması ile mümkündür. Aynı zamanda emekli olanların uğraş alanı görülen arıcılık mesleğine gençlerin yönelmesi de sağlanmalıdır.

- Eğitim seviyesi bakımından arıcılık faaliyetiyle uğraşanların %62,8'i ilköğretim ya da ortaöğretim mezunudur. Arıcılık faaliyeti eğitim seviyesi düşük ya da arıcılık deneyimi yetersiz insanlar tarafından yapılmakta bu da elde edilen verimi düşürmektedir. Eğitim seviyesinin il bazında artırılması noktasında üniversite ile işbirliği yapılması gerekmektedir. Sorunun çözümünde ön lisans düzeyinde arıcılık bölümünün açılmasının ve tarım il müdürlüğü tarafından arıcılık konusunda bilinçlendirici çalışmaların yapılmasının önemli katkısı olacaktır.

- Araştırmada elde edilen bulgular, üreticilerin %41,1 arıcılık faaliyetini 30 yıldan fazla süredir yaptığını, üreticilerin %23,1'i 6-10 yıldır arıcılık faaliyetinde bulunduğunu ve arıcılığa yeni başlayanların oranının %13,2 olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

- Araştırmaya katılan 234 üreticinin 163'ü (%69,6) arıcılık faaliyetinden yıllık 10.000-30.000 arasında gelir elde ettiği ve üreticilerin %64,1'inin de 100'ün üzerinde kolonisi bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Arıcılık faaliyetinde bulunan üreticilerin %68,4'ü 15 kilonun altında bal elde etmektedir. Elde edilen bu bulgulardan hareketle koloni sayısı ile gelir miktarı arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Benzer şekilde koloni sayısı ile bal miktarı da uyumsuzluk göstermektedir. Elde edilen gelir ve bal miktarı koloni sayısına göre düşük kalmaktadır. Bunun nedenleri arasında yörenin doğasına ve iklimine uygun arı ırklarının bulunmaması, gezginci arıcıların yerli arılara zarar vermesi, küresel ısınmadan dolayı iklimsel olarak yaşanan dalgalanmalar, bilinçsiz ve acemi arıcıların varlığı gösterilebilir.

Araştırmanın değerlendirilmesinde ve verilerin oluşturulmasında 'Porter'in Elmas Modeli' dikkate alınmıştır. Bu modele göre değişkenler beş faktör içerisinde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular arıcılığın istihdam sağlama ve bölge dışından arıcılık ürünlerine talep oluşturma, arıcılık yapmaya elverişli iklim, yer şekilleri ve yükseltiye sahip olma, hibe ve teşviklerden faydalanma, iş gücü maliyetlerinin düşük olması, ilde arıcılık faaliyetiyle uğraşan yabancı üreticinin bulunması ve arıcılık ürünlerine yoğun talebin yaşanması gibi faktörler açısından katılımın yüksek; üreticiye ambalajlama ve paketleme kolaylığı sağlayan firmaların bulunması, arıcılıktan elde edilen gelirlerin yatırıma dönüşmesi, üreticilerin KOSGEB desteklerinden yeterince faydalanması açısından orta; teknolojiyi geliştiren kurumların varlığı, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılması, üreticilerin nitelikli ürün talebi yaratma çabası içerisinde olması, ilgili ve destekleyici endüstriler bulunması, üniversite ile işbirliği yapılması, kalkınma ajansı desteklerinden yararlanılması, ürün fiyatlarının rekabet edebilirliği, arıcılık ürünlerinde yoğun rekabet ortamının bulunması, ilde üniversitenin olması, üreticiye pazarlama imkânı sağlayan firmaların varlığı, alt yapı çalışmalarının ekonomik katkısı gibi faktörler açısından ise düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle sivil toplum kuruluşlarının, kalkınma ajanslarının, üniversitenin ve ilgili destekleyici kuruluşların arıcılık sektörüne katılımından söz edemeyiz. Arıcılık faaliyetinin geliştirilmesi için yerel kuruluşlara ve üniversiteye önemli görevler düşmektedir. Bu noktada eğitim faaliyetlerinin niteliği artırılmalı, işin uzmanlarıyla çalışılmalı ve desteklemeler amacına ulaşılır ve kontrol edilebilir nitelikte olmalıdır.

Elde edilen bulgular ve yapılan bu analiz neticesinde arıcılık sektörünün kümelenme özelliği gösterdiği fakat bu özelliğin fikir aşamasında olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ADA, A.A. (2011), “Kümelenme Analizi ile AB Ülkeleri ve Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 29, ss. 319-332.
- AKTAN, C., & VURAL, C. (2004), “Rekabet Gücü ve Türkiye”, TİSK yayını, Rekabet Dizisi: 3 Ankara.
- ALSAC, F. (2010), “Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelenme Destek Modeli Önerisi,” Planlama Uzmanlığı Tezi, DPT, Ankara
- BAYRAMOĞLU, T., ARİ, Y.O.& DURMAZ, A. (2006), “Bölgesel Kalkınmada Kümelenme Yaklaşımı; Bayburt İli'ndeki Arıcılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(3), ss.903-916
- BOZKURTOĞLU, S. (2013), “Kümelenme Modeli ve Türkiye'de Kümelenme Çalışmaları”, İzmir Ticaret Odası
- BROWN, K., BURGESS, J., FESTİNG, M., ROYER, S., STEFFEN, C., WATERHOUSE, J. (2007), “Towards A New Conceptualisation of Clusters”, Proceedings Managing Our Intellectual and Social Capital: 21st ANZAM 2007 Conference, Sydney, ss. 1-13.
- ÇAĞLAR, E. (2006), “Türkiye'de Yerelleşme ve Rekabet Gücü: Kümelenmeye Dayalı Politikalar ve Organize Sanayi Bölgeleri”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, TEPAV, Ankara, ss. 305-316.
- CEYHAN, M.S.,& ÖZCAN S. Ö. (2018), “Bölgesel Kalkınmada Kümelenmelerin Rolü: Bartın İli Ayakkabıcılık Sektörü Örneği”, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1): 141-163
- ELVAN, L., SORGUÇ, N, KAZANCIK, L.B., ÖZTÜRK, A. (2005), “Bölgesel Gelişme ve Sektör-Bölge Yığılımları”, Devlet Planlama Teşkilatı, ss. 1-45.
- ERKAN, H. & ERKAN, C., (2004), “Bilgi Ekonomisinde Teori ve Politika”, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi. Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir.
- EROĞLU, O. ve YALÇIN, A. (2013), “Kümelenme ve Rekabetçilik İlişkisi: Kavramsal Bir İnceleme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, C. XV, S II, ss. 175-193.
- EROĞLU, O. ve YALÇIN, A., (2013). Kümelenmeye İlişkin Literatür Taraması. KSÜ İİBF Dergisi, 3(2), ss. 81-96
- FORNAHL, D., HASSINK, R., & MENZEL M. (2015), “Broadening Our Knowledge on Cluster Evolution”, European Planning Studies, 1-11.
- GÜLTEKİN, S. (2011), “Küreselleşme Çağında Dış Ticarete Rekabet İçin Kümelenme Stratejisi: Türkiye'nin Tarım Kümelenmesi Gerekliliği, 22 (2), ss. 29-40.
- HAS, Z. (2013), “Kümelenme Teorisi ve Porter Elmas Modeli”, İzmir Ticaret Odası yayınları. İzmir.
- HİLL, E. W., AND BRENNAN, J. (2000), “A Methodology for Identifying the Drivers of Industrial Clusters: The Foundation of Regional Competitive Advantage,” Economic Development Quarterly, 14(1), pp.65-96
- HODGETTS, R. M. (1993), “Porter's Diamond Framework in a Mexican Context,” Management International Review; Second Quarter, 33(2): 41.
- ISAKSEN, A. (2005), “Regional Clusters Building on Local and Nonlocal Relationships: A European Comparison”, Proximity, Distance and Diversity Issues on Economic and Local Development, (Der. Arnoud Lagendijk ve Päivi Oinas), s. 129-138.
- KESKİN, H VE DULUPÇU, M. (2010), “Kümelenmeler: Bir Literatür İncelemesi”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15(1).

- KOÇ, M. & OZBOZKURT, O. B. (2014), “Ulusların Rekabet Üstünlüğü ve Elmas Modeli Üzerine Bir Değerlendirme”, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 2(3). ss.85-91
- MATTOON, R. VE WANG, N. (2014), “Industry Clusters and Economic Development in the Seventh District’s Largest Cities”, Economic Perspectives, S II, pp. 52-66.
- MERDAN, K. (2017), “Gümüşhane İlinde Arıcılığın Ekonomik ve Sosyal Boyutları”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 8(20): 183-205.
- MEVKA, (2011), Konya Süt ve Süt Ürünleri Sektörü Değer Zinciri Analizi ve Kümelenme Dökümanı, Mevlana Kalkınma Ajansı.
- MUĞLA VALİLİĞİ (2010), “Muğla İli Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Planı”, Muğla, ss. 1-121.
- ORAL, M. (2014), “Kümelenme Yaklaşımının Firma Performansına Etkisi-Ankara Ostim Örneği”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşeri Ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmış), Ankara, 178s
- ÖÇAL, T., & UÇAR, H. (2011), “Kümelenmelerde Yapısal Değişim ve Rekabet Gücü”, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı:60, ss. 285–321.
- ÖZ, Ö., AND PAMUKSUZ, M. K. (2003), “Understanding Competitiveness: The Case of The Turkish White Goods Industry”, European Applied Business Research Conference, Italy, Venice.
- TUTAR, F., TUTAR, E., & EREN, M.V. (2011), “Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınmanın Popülerleşen Yeni Aktörü: Kümelenme”, Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 3(2), 94-116.
- VARGAS, R., PEREZ C.D., HOLBROOK, J.A. (2009), “Globalization of Innovation and Dynamics of a Regional Innovation Network: The Case of the Canadian Fuel Cell Cluster”, ss.1-7
- VOYER, R. (1997), “Emerging High-Technology Industrial Clusters in Brazil, India, Malaysia and South Africa,” Paper prepared for IDRC.
- <http://www.iaosb.org.tr/icerik/kumelenme/kumelenme-nedir/02.08.2018>
- <http://www.gumuskoza.com.tr/gumuskoza.html/02.08.2018>